

TITU MAIORESCU - MENTORUL FILOSOFILOR ROMÂNI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

GABRIELA POHOAȚĂ*

gabriela_pohoata@yahoo.com

Abstract: *Our approach is part of the research theme "ROMANIAN EDUCATIONAL MODELS IN PHILOSOPHY", illustrated in each number of Euromentor journal, searching to put forward the brightest minds that have proved the epistemic and pedagogic authority in their era, leaving, in this way, a print over time on the Romanian school of philosophy and on Romanian culture. In this article we are interested, specially, in the relationship of Titu Maiorescu with philosophy, but not from the perspective of philosophical creation but of the formation of philosophers, as a mentor with an unequalled reputation, as a complete teacher.*

Keywords: *mentor, Romanian philosophy, philosopher, culture, creator of creators, pedagogue.*

Titu Maiorescu rămâne figura centrală a culturii românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, *spiritus rector*¹ al epocii sale, mentor și ghid cultural, gânditor și logician de înaltă competență și prestigiu. A fost, în aceeași măsură, un remarcabil profesor de filosofie la Universitatea din Iași (1862-1872) și București (1884-1909), contribuind astfel, într-o măsură decisivă la „răspândirea cunoștințelor și la trezirea interesului și aptitudinilor pentru reflexia filosofică”², în rândul studenților.

Astfel, Titu Maiorescu a fost fondator nu numai de înaltă școală de literatură, ci și de orientare spre filosofie. I-au fost discipoli: C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, P.P. Negulescu, Mircea Djuvara, Mircea Florian, Nicolae Bagdasar, Lazăr Șăineanu, Pompiliu Eliade, Mihail Dragomirescu, Ion Popescu³.

---

* Conf. univ. dr., - Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București.

¹ Simion Ghiță, *Titu Maiorescu și filosofia europeană*, Ed. Porto Franco, București, 1995.

² Tudor Vianu, *Opere, vol. II*, Ed. Minerva, București, 1972, p. 366.

³ Angela Botez, *Un secol de filosofie românească*, Ed. Academiei Române, București, 2005, p. 60.

Născut la Craiova, în 1840, era înrudit cu gânditori de seamă ardeleni, cu Petru Maior – de unde schimbarea numelui tatălui său din Ion Trifu în Ion Maiorescu. Și-a făcut studiile la Viena (Academia Theresianum), Berlin, Paris. Își dă doctoratul la Goessen cu teza *De philosophia Herbarti*. În perioada studiilor este influențat de ideile lui Kant, Feuerbach, Goethe, Schiller, Herder. A fost membru al Societății filosofice din Berlin (1860). A impulsionat învățământul filosofic românesc, fiind un autentic Mecena al culturii românești într-o importantă fază de tranziție. A fost ministru și prim-ministru.

1. Posibilitățile abordării unei personalități multivalente de talia lui Titu Maiorescu sunt multiple și diverse, fapt confirmat de numeroasele cercetări asupra vieții și operei sale. Cei care au adus contribuții deosebite, în operele lor, la cunoașterea și înțelegerea lui Titu Maiorescu în toată complexitatea sa sunt nume de referință în cultura românească: Garabet Ibrăileanu, Pompiliu Constantinescu, Eugen Lovinescu, Tudor Vianu, George Călinescu, Vladimir Streinu, Liviu Rusu, Nicolae Manolescu, Alexandru Piru.

Despre filosofia lui Titu Maiorescu, despre „mentorul de filosofi” sau „creatorul de creatori”, cum a fost numit⁴, au publicat în perioada interbelică: Gh. Tăușan, în *Nuanțe filosofice, Cărți, oameni, fapte 1937*; Mircea Djuvara: *Din corespondența lui Titu Maiorescu (1860-1942)*; Al. Ionescu: *Manuscrisul cursurilor lui Maiorescu; Din ineditele lui T. Maiorescu*, în *Convorbiri literare*, nr.2/1944; Emanoil Bucuța, *Un cuvânt de introducere, la Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884-1913)*, 1937; D. Drăghicescu: *Titu Maiorescu. Schița de biografie psihosociologică (1940)*; Ion Simionescu: *Titu Maiorescu*, în *Oameni aleși II României (1942)*; I. Soveja: *Titu Maiorescu (1925)*; E. Lovinescu: *Titu Maiorescu (1972)*, Tudor Vianu: *Titu Maiorescu în Istoria literaturii române (1944)*, *Înțelegerea lui Maiorescu (1970)*; Nicolae Bagdasar: *Titu Maiorescu în Istoria filosofiei românești (1940)*, C. Rădulescu-Motru, *Titu Maiorescu în filosofie*, în *Convorbiri literare*, 5-6/1920, P. P. Negulescu, *Profesorul Maiorescu*, în *Convorbiri literare*, 1927; Ion Petrovici, *Titu Maiorescu (1840-1917)*, 1931; Mircea Florian *Începuturile filosofice ale lui Titu Maiorescu*, în *Convorbiri literare*, 1-19, 1937 ș.a.

Pentru cercetarea propusă este interesant de reamintit că școlilor de toate gradele, Titu Maiorescu le-a adus cele mai eminente servicii. În anul

---

⁴ D. Drăghicescu, *Schița de biografie psihosociologică* (extras din revista „Libertatea”), 1940, p. 10.

1862, devine director al Liceului Național, apoi profesor de istorie universală, filosofie și logică la Facultatea de Istorie a Universității din Iași (16 noiembrie 1862 - 25 noiembrie 1871), fiind titularul cursului *Despre istoria republicii romane de la introducerea tribunilor plebei până la moartea lui Iuliu Cezar*. Eminent dascăl, la numai 22 de ani, Maiorescu devine rector al Universității ieșene (18 septembrie 1863) și director la Școala normală „Vasile Lupu” (octombrie 1863), unde predă pedagogia, gramatica română, psihologia și compunerea. De asemenea, este inspector școlar și inițiază pentru prima oară în țara noastră practica pedagogică a elevilor, printre care se numără și Ion Creangă.

În 1884 devine profesor de logică și istoria filosofiei contemporane la Universitatea din București, apoi rectorul acesteia. A fost ministru al „Instrucțiunii publice”, răspândind peste tot lumina judecății sale sănătoase și a vastei culturi, pilda simțământului său de datorie și corectitudine desăvârșită.

Indiscutabil, Titu Maiorescu rămâne un reper pentru școala românească, în mod special, pentru școala românească de filosofie.

2. Evoluția gândirii filosofice a lui Maiorescu a fost determinată de aprofundarea izvoarelor concepției sale. Departe de a deveni eclectic, cum au susținut unii comentatori, sau raționalist scientist, cum au crezut alții, în cele trei etape ale gândirii sale: vieneză (1856-1858), berlineză (1859-1861) și a aplicării filosofiei la problemele culturii umaniste românești, Titu Maiorescu a mers de la admirația sa absolutizatoare pentru logică spre o filosofie generală umanistă cu aplicații la estetica și teoria culturii⁵. În 1860, tânărul Maiorescu scria: „Cariera îmi va începe cu filosofia speculativă. După câțiva ani de predare privată voi propune public studiul meu principal în științele filosofice de stat, căci este chemarea mea⁶... Filosofia este intim legată de orice activitate spirituală... Adevărata fire a poeziei este nedespărțită de filosofie”⁷.

Fără îndoială, în domeniul logicii și al istoriei filosofiei, Maiorescu n-a fost un deschizător de drumuri, inventator de sisteme, un creator cu adevărat original. Dar a-i nega contribuția în aceste discipline înseamnă a prejudicia însuși adevărul. Pe de altă parte, este tot atât de adevărat că Maiorescu a fost mai puțin atras de profunzime în domeniul filosofiei și istoriei filosofiei, preferând orizonturile largi.

---

⁵ Angela Botez, *op. cit.*, p. 62.

⁶ Titu Maiorescu, *Jurnal și epistolar*, vol. III, București, Ed. Minerva, 1980, p. 94.

⁷ Titu Maiorescu, *Scrisori de tinerețe*, București, Ed. Dacia, 1981, p. 176.

În întreaga sa lucrare culturală, Titu Maiorescu situează filosofia în legătura organică cu celelalte forme ale spiritualității. El a folosit ideile-forță ale filosofiei europene ca energii active în procesul de modernizare spirituală a culturii românești, înțelegând cultura ca formă de viață, ca organism viu. Ideea este de inspirație germană, iar Maiorescu o preia și o adaptează. Orice formă de viață poate fi împrumutată, ea trebuie să găsească însă un fundal pe care să o poată altoi. Orice formulă abstractă adusă dintr-o cultură în alta trebuie să fie precedată de o intuiție străveche favorabilă a culturii primitive. Această concepție filosofică organică a fundamentat mult discutată teorie-estetică a „formelor fără fond” a lui Titu Maiorescu.

Este temeiul pentru care nu ne raliem pe poziția celor care i-au aplicat etichete precum: „herbartian”, „fuerbachian”, „schopenhauerian”, „hegelian”, „kantian” ș. a.

Titu Maiorescu, chiar dacă nu a fost un gânditor „original”, nu poate fi asociat cu Herbart, Kant, Fierbach, Schopenhauer, Hegel, Spencer, Comte sau Darwin, ci cu ideile perene ale filosofiei: raționalitatea lumii, progresul în viața socială, valoarea științelor pozitive pentru generalizările filosofiei, cognoscibilitatea infinită a lumii, valoarea ideală a frumosului artei etc. Consecvența acestor idei în atitudinea sa general filosofică este mai importantă decât modul particular în care le argumentează.

Filosofii nu sunt, în concepția lui Maiorescu, decât moduri particulare ale filosofiei. În acest sens trebuie înțeleasă și afirmația sa la lecția inaugurală a cursului de *Istoria filosofiei germane*, prin care își mărturisea profesiunea de credință în fața studenților: *„Datoria unui profesor nu este aceea de a impune sistemul unui filosof, oricare ar fi acesta. „Jurare in verba magistri” a fost dintotdeauna un obstacol în dezvoltarea inteligenței studenților. Să oferi metoda sigură pentru cercetarea adevărului și nimic altceva, iată care este adevărata datorie a unui profesor, - căci esențialul stă în libera argumentație a studenților.”*⁸. Un profesor atașat organic de substanța unei filosofii sau a alteia, n-ar fi oferit această șansă metodologică studenților, această libertate spirituală, de unde se vede că Maiorescu era atașat doar de substanța înțelepciunii sale.

Precizând că în *Lecții*, el nu a avut intenția de a prezenta un sistem personal, ci doar să expună sistemele altora, Maiorescu face apel la **onestitate** și **probitate** și deplânge faptul că „lumea s-a apucat să

---

⁸ *România liberă*, număr literar, nr. 6, 2 oct., 1884, p. 66.

vorbească și chiar să scrie, cu o pasiune neostoită asupra a numeroase probleme, fără a fi în cunoștință de cauză. În toiul discuțiilor se inventează adesea păreri care sunt atribuite unor diferiți autori. Greu găsiți pe cineva care să se fi ostenit să analizeze o carte sau un discurs... Bine ar fi să se știe despre ce e vorba înainte de a deschide gura pentru a emite o judecată, – cu corolarul tăcerii, atunci când nu se cunoaște subiectul, căci e important de știut ce anume cunoști cu adevărat și ceea ce nu cunoști”⁹.

Despre faptul că nu a publicat prea mult erau dispute în epocă. Cu toate acestea, prin publicarea, în 1876 a manualului său de *Logică*, el a vrut să ofere un model de gândire riguroasă și consecventă ce aspiră către universalitate¹⁰.

Apreciem, pe urmele lui Alexandru Surdu¹¹, că ceea ce Maiorescu și-a propus să realizeze în domeniul logicii a fost de la primele încercări un manual, dacă nu chiar un manual exemplar, destinat să familiarizeze studenții și liceenii de la noi, ulterior și publicul larg, cu această disciplină care nu beneficiase până atunci de o astfel de expunere (trebuie amintit faptul că *Logica* sa din 1876 a circulat aproape un deceniu ca singurul manual de logică românească). Citind *Scrierile sale de logică*, observăm cum preocupările lui Maiorescu care vizează strict conținutul logic se îmbină în permanență cu cele psihopedagogice, pentru a folosi un termen actual. Astfel, pe linia influenței herbartiene, Maiorescu este preocupat din tinerețe de psihologie și pedagogie. Concepția pedagogică a lui Herbart era intelectualistă, logic-formalistă. Se urmăreau, în primul rând, rigoarea și exactitatea, dar și condițiile psihopedagogice ale dobândirii acestora. Este vorba, în principal, de structurarea pe trepte formale (la nivelul întregului, dar și al fiecărei lecții) a însușirii materiilor de învățământ, în funcție de dificultățile acestora și de capacitățile psihice de recepționare ale elevilor.

În afara manualului său de logică dublat de corespunzătorul demers pedagogic, care își va găsi ecouri palpabile în lucrările și în carierele universitare ale unor continuatori de marcă, să notăm, firește, cursul sau de *Istoria filosofiei contemporane*, prin care Maiorescu oferea tineretului din universități, modele majore de creativitate în domeniul filosofiei.

Este de remarcat faptul că Maiorescu s-a interesat, încă din tinerețe, de predarea logicii și a filosofiei contemporane occidentale, dominată de

---

⁹ *Ibidem*, p. 65.

¹⁰ Simion Ghiță, *Titu Maiorescu*, Ed. Științifică, Buc., 1974.

¹¹ A se vedea, în acest sens, contribuția lui Alexandru Surdu la realizarea vol. *Titu Maiorescu, Scrieri de logică*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988.

scientism și pozitivism. Îl putem vedea drept fondatorul unui raționalism de factură clasică, cu observația că nu este vorba de o simplă întoarcere la o configurație spirituală-culturală anterioară, validată și în trecut, ci de identificarea și concretizarea acelor trăsături perene ale raționalismului occidental. Nu este de mirare că el rezervă spațiul cel mai larg filosofiei kantiene, tratând în mod special despre orientarea pozitivist-raționalistă a filosofiei occidentale.

În ce măsură și în ce direcție a înrâurit Maiorescu, prin cursurile sale, cugetarea filosofică, interesul pentru filosofie, în special, pentru filosofia kantiană, s-a subliniat în mai multe rânduri. Iar afirmațiile sunt, în cea mai mare parte, adevărate. Dar astfel de adevăruri devin cu timpul prea abstracte, și din această cauză, pot părea neconvingătoare. De aceea, reconfirmarea este necesară. Maiorescu credea în energia vitală a organismului spiritualității românești care îl va face capabil să asimileze cele mai noi opere literare, științifice și filosofice. El a căutat să folosească în scopul impulsivării acestui proces marile realizări ale filosofiei europene și, de asemenea, a încercat să convingă lumea culturală din România că filosofia „ca expresiunea cea mai completă a spiritului omenesc la un moment dat al dezvoltării sale” trebuie implicată în critica și îndrumarea tuturor evoluțiilor artei, a culturii în general. Spiritul filosofic a fost cultivat de către Titu Maiorescu și în sine, și în scopul formării unor gânditori reprezentativi ai românilor.

Se știe că Titu Maiorescu făcea din cursurile sale adevărate sărbători intelectuale, prelegerile sale atrăgeau astfel, cei mai mulți studenți, de la facultăți diferite. Atmosfera cursurilor de istoria filosofiei contemporane și logică este evocată de mării săi discipoli. A fost „un curs extraordinar de frecventat, o mare atracție intelectuală, în care profesorul căuta să explice sistemele mai ales psihologice”, și să le examineze „în mod critic și numai să arate prin câteva sugestii în ce chip s-ar putea depăși în viitor”¹². Prin prelegerile sale Maiorescu „a contribuit în cea mai mare măsură la crearea în țara noastră a posibilității viitoare de studii și de mișcare filosofică”¹³. Punându-și talentul, energia și inteligența „în serviciul trebuințelor locale, a reușit să se impună drept unul din factorii cei mai însemnați ai progresului nostru cultural-național”. P.P. Negulescu reliefează faptul că „Maiorescu a căutat să dea cursurilor sale o formă cât mai concretă, aproape populară. Abstracțiile filosofice se destrămau ușor,

---

¹² Ion Petrovici, *Titu Maiorescu (1840-1917)*, București, 1931, p. 36-38.

¹³ *Ibidem*, p. 44.

în expunerea sa vie și colorată, și se împleteau în chip firesc cu realitățile vieții de toate zilele. Exemplele abundau la fiecare pas, alese cu o deosebită artă, așa încât să fie atrăgătoare prin ele însele, și uneori să sublinieze, cu o nuanță de ironie incisivă, evenimentele politice sau culturale ale timpului...¹⁴.

Maiorescu a creat în cultura noastră nu un simplu curent, el este începutul unei epoci: „În istoria filosofiei românești va rămâne un nume distins. Și dacă această filosofie românească se va revărsa vreodată în istoria culturii universale, numele lui Titu Maiorescu va însemna data unei epoci. Cu el începe trezirea gândirii filosofice românești sub influența culturii”¹⁵. Conferințele de istorie a filosofiei germane, ținute de Maiorescu în 1884-1885, se adresau, atât tuturor studenților, cât și unui public mai larg format în general din persoane cultivate sau însetate de cultură și reprezentau, conform impresiilor celor ce le-au urmărit, o adevărată „sărbătoare a spiritului”. Conferințele puneau în discuție sistemele lui Kant, Fichte, Schelling, Herbart și Schopenhauer. Fără îndoială, manuscrisul cursului pe care îl analizăm nu poate reda, fie și doar modest, atmosfera creată de marele profesor în faimosul amfiteatru IV.

O evocare de excepțională plasticitate, prin precizia și adâncimea detaliilor afective, a atmosferei cursurilor distinsului magistru, o datorăm lui Emanoil Bucuța: „Îl văd la Universitate, în vestita sală IV. Când limba de pe marele cadran al ceasornicului din peretele de la spatele nostru ajungea la zece minute după cinci, o mișcare se făcea în lumea care stătea în picioare pe podium până la ușă. Venea doamna Maiorescu și toți se strângeau ca să-i facă loc până la scaunul cu spătarul rezemat de întăile bănci. La cinci și un sfert, astronomic precis, intra Maiorescu. Și astăzi simt cum se făcea liniștea de atunci între sutele de ascultători, aud liniștea de atunci și aștept să începă glasul. Îmi rotesc încet ochii prin sală și văd nu numai studenții, dar toată Junimea, mai ales pe cea tânără, filosofi începători sau scriitori cu aripile deschise, Mircea Djuvara, Ion Petrovici, Vișlan, Naum. Generația nouă înconjură pe patriarh, dornică să-i soarbă cuvântul și poate să-i păstreze în ochi imaginea argintie, în pregătirile plecării. Cursul său era șlefuit cu un vas încrustat cu nestemate. Cărtitorii știau să spună că fusese rostit mai întâi în oglindă, și că de ani de zile nu era nimic schimbat în el. Oricum, frumoasă și fără asemănare oglinda, pe

---

¹⁴ P.P. Negulescu, *Ceva despre Maiorescu*, în *Amintiri despre Maiorescu*, Ed. Junimea, Iași, 1973, p. 154.

¹⁵ C.R. Motru, *T. Maiorescu și filosofia în Convorbiri literare*, 1933, p. 298.

care, se vede, judecând după cele din jurul nostru, bătrânul părăsindu-ne a spart-o pentru totdeauna, iar noi am pierdut pentru totdeauna până și amintirea acelei desăvârșiri”¹⁶.

Pentru cei mai mulți filosofi, de la începutul secolului XX, Maiorescu a fost și a rămas „profesorul”. P.P. Negulescu, comparându-l cu profesorii străini din acea vreme, îl considera superior acestora, mai ales în privința marelui talent oratoric. Interesant este faptul că toate relatările referitoare la cursurile lui Maiorescu abundă în impresii asupra stilului oratoric și nu asupra conținutului care, după cum atestă notele de curs ale filosofului, se dovedește deosebit de profund. În aceasta rezidă marea măiestrie pedagogică a profesorului care, urmând exemplul lui Kant însuși, știa să prezinte cele mai abstracte idei într-o formă accesibilă. Cursul lui Maiorescu constituia o „mare atracție intelectuală”, spunea Petrovici. „Cu toată metoda lui severă și alura sa pozitivistă, nu arareori se avânta în domeniul vaporos al ipotezelor metafizice, nu arareori se lăsa condus de suflul elocinței sale încălzite și de zborul unei poezii autentice. Aici Maiorescu se dezvoltă mai slobod ca oriunde și cânta pe toate clapele bogatei sale personalități”.¹⁷ Prin cursul său de istoria filosofiei, Maiorescu urmărea să pună în lumină tendințele dominante din filosofia europeană a vremii – kantianismul în Germania, pozitivismul în Franța, empirismul și evoluționismul în Anglia – precum și punțile de trecere dintre aceste curente filosofice. Nu trebuie uitată nici influența considerabilă, de data aceasta asupra unui cerc mai restrâns, a „Prelegerilor de logică”, dublate și de câteva ediții ale „Logicii”, lucrare atât de discutată și controversată. Este semnificativ faptul că filosofia românească propriu-zisă își face debutul, prin persoana sa, pe aceleași coordonate logico-estetice, Maiorescu fiind, după expresia lui Tudor Vianu, și „creatorul esteticii filosofice în cultura noastră”.¹⁸

Titu Maiorescu reprezintă un punct nodal în dezvoltarea filosofiei românești: el este în același timp, cel care a înțeles perspectivele autentice ale filosofiei noastre, dovedindu-se, pe această linie un continuator al tradițiilor și, la o analiză mai atentă, în special a activității lui didactice, cel care a deschis drumul elaborării științifice riguroase a perspectivelor noastre filosofice, inaugurând, prin aceasta, o nouă tradiție.

---

¹⁶ Emanoil Bucuța, *Un cuvânt de introducere*, în *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori* (1844-1913), Fundația pentru literatură și artă, 1937, București, p. 22.

¹⁷ Ion Petrovici, *Titu Maiorescu* (1840-1927), București, Casa Școalelor, 1931.

¹⁸ Tudor Vianu, *op.cit.*, p. 370.

Maiorescu a fost, cum s-a afirmat, un fel de Socrate al filosofiei românești. Fără să dea rețete, referindu-se la sursele fundamentale ale filosofiei contemporane, el a pus în fața unui larg public, nu numai a studenților, întrebările fundamentale asupra adevărului, a binelui și a frumosului. Le-a arătat, cu alte cuvinte, însăși filosofia în sensul bun al cuvântului, adică nedogmatizată.

Vorbind despre rolul lui Maiorescu în contextul culturii noastre, Tudor Vianu spunea: „Influența lui Maiorescu a dat rezultate temeinice, descurajând mediocritatea, a făcut imposibilă farsa culturală. Reputațiile pe care el le-a distrus n-au mai putut fi niciodată refăcute. Continuăm să admirăm astăzi verbul sau critic și incisiv, demnitatea polemică pe care nu și-a abandonat-o niciodată, prin menținerea permanentă în planul ideilor. Acțiunea criticii culturale a lui Maiorescu a avut un efect sănătos. Mi se pare incontestabil de afirmat că, dacă opera și acțiunea lui n-ar fi existat, dezvoltarea modernă a literaturii noastre, precum a întregii culturi, ar fi fost private de un factor prețios. Sensul progresului nostru este marcat și de Maiorescu”¹⁹.

Sunt recunoscute și apreciate cvasiunanim activitatea și opera lui Maiorescu, rolul său în critica culturală, descoperirea și susținerea oferite marilor talente românești (Eminescu, Creanga, Xenopol și mulți alții), răspândirea cunoștințelor, alimentarea pasiunii și interesului pentru reflecția filosofică. Titu Maiorescu a avut o nobilă manie didactică. Aceea de a face din poeții consacrați ai „Convorbirilor” profesori universitari de filosofie. Poet cu adânc fond filosofic, Eminescu nu putea să nu ispitească pe Maiorescu spre a-l îndruma în cariera universitară. Propunerea pe care Maiorescu o face poetului, pe când se afla la Berlin, de a-și procura mai repede un titlu academic spre a i se putea crea o catedră de filosofie, provoacă nedumerirea lui Eminescu. El răspunde într-o scrisoare lungă și bine chibzuită la 5 februarie 1874, din Charlottenburg, scrisoare din care reiese nu numai rara modestie a lui Eminescu, dar și concepția înaltă pe care o avea el despre o catedră universitară și despre studiul filosofiei în genere. I se pare știința prea vastă pentru a putea fi acumulată în scurtul timp în care un doctorat făcut de mântuială este totuși cu putință”²⁰.

---

¹⁹ Tudor Vianu, *Înțelegerea lui Maiorescu*, în *Opere*, vol. 2, Minerva, București, 1942, p. 366.

²⁰ Ion Sân-Georgiu, *Eminescu și spiritul german*, în „*Revista de filosofie*”, nr. 1-2/2000, Restituiri după „*Revista Fundațiilor regale*”, nr. 10, 1934.

Modalitatea în care Titu Maiorescu și Mihai Eminescu s-au impus în cultura română modernă este ilustrată de către Grigore Tăușan într-un articol de referință²¹ pentru înțelegerea conduitei academice și a puternicei influențe exercitate de către marele magistru asupra discipolilor săi.

„De altfel, noi trăim sub semnul a două mari personalități, care domină climatul nostru sufletesc și sunt oarecum punctele cardinale ale orizontului intelectual românesc: ne gândim la Titu Maiorescu și Mihail Eminescu.

Poetul ne stăpânește prin rezonanța liricii sale, arată Tăușan, prin cadența versurilor cari, dincolo de conștiința luminată, susură în subconștientul nostru, creându-ne oarecum, un mediu intern al vieții noastre spirituale, precum ne stăpânește și prin naționalismul său cristalizat în articole, făcând oarecum izvodul pe care s-au cusut strălucitele sale poezii, așa încât, anii ce s-au scurs de la moarte-i n-au făcut decât să-l ancoreze din ce în ce mai mult în sufletele noastre să-i dea căldura unei actualități ce întrece în culoare și în răsunset lăuntric, evenimentele cotidianului prin care trecem. Trăim cu Eminescu de-a pururi, în ciuda nestatorniciei zilelor ce se perindă mereu. Tot asemenea cu Maiorescu, noi stăm azi în permanent contact spiritual, cum ne arată toată polemica actuală asupra moralității în arta, care se poartă pe o temă expusă pentru prima oară, cu toată claritatea, pe planul culturii noastre, de către Titu Maiorescu în toate Criticile sale”²².

„Este atât de actual Titu Maiorescu pentru noi, scrie discipolul său, încât vorbind despre el acum, am oarecum teama de a nu elogia un contemporan și de a nu merge cu indiscreția până a spune câteva lucruri intime despre omul pe care îl poți întâlni în viață. Suntem astfel, sub mirajul caracteristic omului mare și sub admirabila halucinație ce provoacă spiritele cu adevărat originale în mintea și în sufletul celor ce-i urmează”²³.

Despre cum era Titu Maiorescu ca profesor, Tăușan notează: „Cursurile lui Titu Maiorescu erau, de altfel, tot atâtea prilejuri, ca auditorii săi, studenți în primul rând, să capete o adevărată admirație pentru profesor și o pasiune pentru disciplina predată de el. Maiorescu exercită adevărate reînvieri și regăsiri de suflet, în cei ce-l ascultau, cum ne

---

²¹ Grigore Tăușan, Titu Maiorescu văzut de un elev al său în *Nuanțe filosofice, cărți-oameni-fapte*, București, Ed. Casa Școalelor, 1937, p.110-119.

²² *Ibidem*, p. 110-111

²³ *Ibidem*, p. 111-112

dovedește mărturisirea, atât de elocventă, a d-lui P.P. Negulescu, care, deși hotărât, ca student, a urma matematicile, s-a prins în farmecul maiorescian, devenind mai întâi eminent student, pentru a fi strălucitul gânditor și profesor de filosofie de azi. În primul rând, aspectul oarecum extern al cursului, o regularitate cronometrică, nelipsind de la cursuri niciodată, intrând în vechea sa sală No. 4 a Universității exact la ora anunțată, impunea auditorilor, îmi reamintesc că uneori venea în frac și cu toate decorațiile, direct de la o mare festivitate oficială, când era ministru, atât de puternic era simțul lui de exactitate și de dragoste de curs. Lecțiile sale universitare erau simetrice, ordonate pe un plan și un program bine fixat, fără să mai fie nevoie de a sublinia inimitabilul dar al expunerii ce întrecea claritatea didactică, pentru a lua formele unei clasice și artistice expuneri oratorice. Mimica, gestul, cadența mlădioasă a frazei, totul contribuie ca să deștepte în mintea ascultătorului profunzimele metafizice, importanța gânditorilor studiați și să dea acea impresie de siguranță în convingeri și de lumină în opinii infiltrate, prin el, în suflete și rămase pentru tot restul vieții, ca directive spirituale”²⁴.

3. A fi fost maiorescian nu era a fi știut cursurile sale, subliniază Tăușan, ci a fi căpătat acea oarecum organică structură a inteligenței, care te făcea să simți ca el și să mergi pe drumurile de gândire al magistrului neîntrecut.

Maiorescienii sunt acei filosofi români, de regulă elevi ai lui Maiorescu, care, în ciuda orientării lor diverse, adesea chiar opuse, s-au împărtășit de la aceeași sursă filosofică. Opoziția lor dovedește, din punct de vedere științific, caracterul deschis al concepției lui Maiorescu și, din punct de vedere pedagogic, polivalența ei. Or această polivalență a fost fundamentală pentru „opera înjghebării unui mediu filosofic”. Tradiția Maiorescu se manifestă, nu atât în opera unuia sau altuia dintre maiorescieni, ci mai degrabă în ansamblul filosofiei românești, în „mediul” filosofic creat, care este maiorescian²⁵.

Astfel, tradiția Maiorescu în filosofia românească poate fi considerată un fenomen eminamente pozitiv. Ea s-a înscris pe linia tendințelor spirituale ale poporului român spre adevăr și frumos, spre o imagine filosofică complexă a lumii. Etapa de sincronizare a filosofiei românești cu

---

²⁴ *Ibidem*, p. 115.

²⁵ Gr. T. Pop, *Cuvânt înainte la: Prelegeri de filosofie ale lui Titu Maiorescu, Scrisul românesc*, Craiova, 1980, p. XLVII.

cea occidentală a atins apogeul în epoca numită „maioresciană”. Lui Titu Maiorescu i s-a reproșat adesea sterilitatea creativă și chiar lipsa de vocație filosofică, uitându-se sau ignorându-se că nicio inițiere nu începe cu inovații. În afara faptului că Maiorescu s-a dovedit chiar precoce, prin elaborarea unui manual de logică în timpul liceului și publicarea la 20 de ani a unei lucrări de filosofie în Germania, el a înțeles mai bine decât toți contemporanii săi necesitățile imediate ale momentului de constituire efectivă a culturii române. Era o epocă în care pentru a-și găsi propriul făgaș, cultura noastră începătoare trebuia să se inspire, până la imitație, din cea occidentală, dominantă pe plan mondial și aceasta, mai ales pe tărâm filosofic și științific. Este și motivul pentru care Maiorescu, în loc să se hazardeze în construcția unei filosofii excentrice, considera fundamentale cursurile de Istoria filosofiei contemporane și de Logică, pentru familiarizarea noastră cu filosofia curentă occidentală.

S-a dovedit că aceasta a fost direcția cea bună, care ne-a scutit de rătăcirii zadarnice și de situația penibilă a unor debuturi ridicole.

Titu Maiorescu și-a trimis principalii discipoli la studii în Franța și Germania și i-a îndrumat pe propriul său drum, de însușire a filosofiei, în vederea predării acesteia la universitățile românești. Ceea ce nu i-a împiedecat pe maiorescieni să-și aducă în cunoștință de cauză, contribuțiile lor filosofice.

Mediul filosofic maiorescian reproduce, atât în intensiune, cât și în extensiune, concepția sistematică profesată de Maiorescu. Meritul său este într-adevăr excepțional. A fost profesorul unei epoci și în această calitate nu numai că nu a avut cine să-l înlocuiască, dar apariția sa, personalitatea sa cu totul excepțională, trebuie să o considerăm o circumstanță cu totul fericită a culturii noastre. „Direcția Maiorescu”, așa cum este numită de către Alexandru Surdu direcția imprimată culturii române la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea se identifică cu orientarea fundamentală care a definit perioada de constituire a culturii noastre moderne, expresie a raționalismului occidental.

Însă aspectul cel mai important de subliniat pentru problematica articolului nostru este că „direcția Maiorescu” se caracterizează prin rolul central al logicii în cadrul învățământului și al activității filosofice și, în plus, prin poziția de pivot a filosofiei în cadrul culturii în genere.

BIBLIOGRAFIE

1. Botez Angela, (2005), *Un secol de filosofie românească*, Ed. Academiei Române, București.
2. Bucuța, Emanoil, (1937), *Un cuvânt de introducere*, în *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1844-1913)*, Fundația pentru literatură și artă, București.
3. Drăghicescu D., (1940), *Schița de biografie psihosociologică* (extras din revista „Libertatea”).
4. Ghiță Simion, (1995), *Titu Maiorescu și filosofia europeană*, Ed. Porto Franco, București.
5. Maiorescu Titu, (1980), *Jurnal și epistolar*, vol. III, București, Ed. Minerva.
6. Maiorescu Titu, (1981), *Scrisori de tinerețe*, București, Ed. Dacia.
7. Maiorescu Titu, (1980), *Prelegeri de filosofie*, Craiova, Scrisul românesc.
8. Motru C.R., (1933), *T. Maiorescu și filosofia în Convorbiri literare*.
9. Negulescu P.P., (1973), *Ceva despre Maiorescu*, în *Amintiri despre Maiorescu*, Ed. Junimea, Iași.
10. Petrovici Ion, (1931), *Titu Maiorescu (1840-1927)*, București, Casa Școalelor.
11. Sân-Georgiu Ion, (1934), *Eminescu și spiritul german*, în „Revista de filosofie”, nr. 1-2/2000, Restituiri după „Revista Fundațiilor regale”, nr. 10.
12. Tăușan Grigore, *Titu Maiorescu văzut de un elev al său în Nuanțe filosofice, cărți-oameni-fapte*, 1937, București, Ed. Casa Școalelor.
13. Vianu Tudor, (1942), *Înțelegerea lui Maiorescu*, în *Opere*, vol. 2, Minerva, București.